

Класифікація та будова тканин і матеріалів для вишивання

Анотація. У статті наведено класифікацію та характеристики будови тканин і матеріалів для вишивання. Для основи, на якій вишивають, застосовують різні види тканин: вовняні, лляні, конопляні, канва. Зазначено, що тип застосовуваної тканини залежить від техніки вишивання. Найбільше використовують канву – це тканина з великими рідкими поздовжніми й поперечними нитками, що утворюють правильні квадратики. Канву широко використовують для вишивання хрестом, косою чи прямою гладдю.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво, українська народна вишивка, тканина для вишивання, матеріали для вишивання.

Abstract. The article provides the classification and characteristics of the structure of fabrics and materials for embroidery. Various types of fabrics are used for the base on which embroidery is done: woolen, linen, hemp, canvas. It is noted that the type of fabric used depends on the embroidery technique. The most used canvas is a fabric with large thin longitudinal and transverse threads that form regular squares. Canvas is widely used for cross, oblique or straight stitch embroidery.

Keywords: decorative and applied art, Ukrainian folk embroidery, fabric for embroidery, materials for embroidery.

Постановка наукової проблеми. Реалії сьогодення вимагають формування нового світогляду здобувачів вищої освіти за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, в основу якого покладено чинники культуротворчості суспільства, гармонізації світу, сталого розвитку. Актуальним постає питання розвитку інтелектуальних і творчих здібностей особистості, розвитку її компетентностей на основі культури та мистецтва українського народу, народних традицій, залучення молодого покоління до надбань духовної культури нашого народу, у невичерпній скарбниці якої є особлива, винятково важлива її частина – українська народна вишивка [7, с. 177]. Українська народна вишивка міцно займає своє місце поряд з іншими видами декоративно-ужиткового мистецтва, розкриває багатство творчих сил народу, вершини його мистецького хисту.

Вишивка – поширений вид декоративного й ужиткового мистецтва, в якому візерунки за зображенням виконують на різних тканинах, шкірі, повсті та інших матеріалах лляними, бавовняними, шовковими, вовняними нитками, а також бісером, коштовним камінням тощо. Український народ зберіг прадавні традиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти народних художніх ремесел досліджуються у працях Л. Баженова, Т. Бушиної, Л. Гриценко, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кари-Васильєвої, Л. Оршанського, С. Павх, В. Радкевич, М. Селівачова, М. Станкевича, Т. Сиротенко, А. Терещука та ін.

Такі відомі вчені, як А. Прусевич [8], А. Зарембський [4], В. Гагенмейстер [2] обрали предметом своїх досліджень вишивку Поділля. Окремі аспекти подільської народної вишивки відображено в книгах Р. Захарчук-Чугай [5], О. Гасюк [3], М. Степан [3], Т. Кари-Васильєвої [6; 9] та А. Чорноморець [6].

Характерні для Поділля візерунки у вишивці найретельніше проаналізувала Л. Булгакова-Ситник [1], яка вперше дослідила народний досвід вишивки Поділля в генетичному взаємозв'язку матеріалу й техніки вишивання.

Мета статті полягає у наведенні класифікації та характеристики будови тканин і матеріалів для вишивання.

Виклад основного матеріалу. Тканини у вишивальному виробництві застосовують з різним волокнистим вмістом, будовою і властивостями. При виборі тканини для вишивання враховують її колір, переплетення, щільність і призначення. У більшості випадків для вишивання необхідно вибирати світлу гладкофарбовану тканину. Здавна вишивальниці оздоблювали вироби з бавовняних, лляних, вовняних і шовкових тканин.

Бавовняні тканини виробляють з текстильного бавовняного волокна, яке виготовляють з однолітньої кушової рослини – бавовнику. Бавовняні тканини міцні, легкі, характеризуються високими гігієнічними властивостями, їх виробляють майже всіма видами переплетень, але для вишивки най більше застосовують бавовняні тканини полотняного переплетення, щоб легше рахувати нитки. На тканини з непотняним переплетенням ниток узор для вишивки наносять за допомогою трафарету. Найчастіше вишивають на однотонних тканинах – ситець, батист, маркізет, шифон, майя тощо.

Лляні тканини виробляють з волокон однолітньої трав'яної рослини – льону. Вони характеризуються великою міцністю, теплопровідністю, гігроскопічністю, зносостійкістю та значним зминанням.

У вишивці застосовують як чистольняні тканини, так і напівльняні із вмістом віскозного, капронового, лавсанового, бавовняного волокна, вироблені полотняним переплетенням. Поширеними для вишивки є такі льняні тканини, як бортовка, чистольняні сурові, білі та напівбілі полотна, напівльняні білі та напівбілі полотна, мішковина, вишивальна тощо.

Вовняні тканини виробляють чистововняними та напіввовняними, тобто із вмістом інших натуральних, штучних та синтетичних волокон. Ці тканини характеризуються високими гігієнічними властивостями, зносо- і формостійкістю, гарним зовнішнім виглядом. Виробляють їх з різними видами переплетення, однак для вишивки застосовують тканини полотняного переплетення. З вовняних тканин виготовляють сукні, костюми, пальто, шарфи, хустки. Поширеними для вишивки є чистововняні та змішані камвольні хусткові тканини, платтяні тканини, сукна, драпи тощо.

Шовкові тканини виробляють з тонких ниток коконів шовкопряда. Вони характеризуються м'якістю, високими драпірувальністю, пружністю, розтягом, гіроскопічністю тощо. Під час обробки слід враховувати, що вони сипучі, гладенькі, ковзкі, прорубуються голкою.

У вишивці застосовують також натуральні, штучні й синтетичні крепові та напівкрепові шовкові тканини: шифон, крепдешин, креп-жоржет, атлас, віскозний, ацетатний шовк, нейлон, капрон тощо.

Фактично вишивати можна на будь-якій тканині, але для вишивки хрестиком завжди беруть тканину з однаковою кількістю ниток по висоті і ширині, наприклад полотно. Можна використовувати спеціальну тканину – канву. Існує два типи тканини для вишивки – blockweave і evenweave (рис. 1). Перший – це Аїда і Хардангер, в яких нитки переплетені по кілька штук і утворюють блоки. Evenweave – це тканини з рівномірним переплетенням.

Рис. 1. Типи тканин для вишивки: а – blockweave; б – evenweave

Канва – спеціальна тканина, переплетення ниток якої утворюють комірки різної величини, залежно від сорту матеріалу. У такій тканині переплетення складається з однакової кількості ниток по вертикалі і горизонталі. Існує декілька видів канви.

Як правило, канву виготовляють із бавовни і льону. Канва продається в метрах і розрізняється за кольором. Розмір клітки або номер канви визначається кількістю ниток на 1 см: чим більший номер, тим дрібніша канва. Дрібноклітинна канва, наприклад розміром 22 нитки в 2,5 см, використовується для тонкої роботи, крупноклітинна – 3 нитки в 2,5 см – для грубих килимів.

Тканини для вишивки типу blockweave. *Aida (Аїда)* – найвідоміша марка канви, виробником її є німецька фірма Zweigart (рис. 2, а). В основі 100% бавовни. Плетіння складається з 4-х ниток в основі і 4-х у підканні (нитки, що переплітаються, жорстко вплетені одна в одну), дві середні нитки вгорі, дві крайні – внизу. Кожна нитка тканини складається з декількох сплєтених між собою дрібніших ниток, таке переплетення створює добре окреслені квадрати, які легко рахувати. На цій канві добре видно місця введення і виведення голки. *Aida* – жорстка тканина, що створює зручну основу для рівномірного натягу нитки під час вишивання. Вишивають на тканині через одну (багатошарову) нитку.

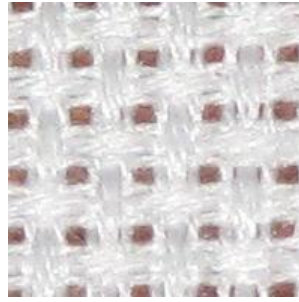
Розмір комірок може бути різним і характеризується кількістю клітин в 1 дюймі (близько 2,54 см), ця цифра вказується після назви (наприклад, *Aida-14* або *Aida-18*). Використовується для вишивання хрестом, напівхрестом, гобеленовим швом, лічильною гладдю, бісером.

Aida буває з різним числом переплетень ниток. *Герта (Herta)*, у якій 6 ниток у дюймі, а також *Aida-8* та *Aida-11* зручні для початківців і дітей, оскільки квадрати великі, їх легко рахувати. Зазвичай хрестики на *Aida* з великими комірками вишивають в 3-4 нитки муліне, а контурний шов виконують в 1-2 нитки.

Aida-14 – найбільш популярна тканина для вишивання. Вона виробляється у великому різноманітті кольорів. Чіткість деталей вишивки добра. Для вишивання використовують, як правило, дві, рідше три нитки муліне, для контуру – одну, рідше дві нитки. *Aida-16* і *Aida-18* забезпечують ще чіткішу передачу деталей. Вишивка на цій тканині потребує більшої уваги під час рахування та забезпечення гладкості. Вишивають хрестики в 1-2 нитки, контур – в одну нитку.

Тканина для лічильної гладі *Хардангер (Hardanger)* виготовляється з чистої бавовни. Це – тканина з полотняним переплетенням, тобто таким, коли в основі і у підканні знаходяться по дві чи по однієї нитці (22 нитки на дюйм) (рис. 2, б). Така канва зазвичай використовується для виконання мережки – особливої техніки вишивання з висмикуванням ниток, яку застосовують для оформлення скатертин, серветок, рушників. По тканині *Хардангер* також вишивають хрестом, напівхрестом і лічильною гладдю. Розмір комірки тканини залежить від бажання майстрині, тобто від кількості ниток під стібком і може бути 1×1, 2×2, 3×3 нитки тканини.

Тканина *Осло (Oslo)* відрізняється від тканини *Хардангер* тим, що виготовляється з мерсеризованої бавовни. Цей метод хімічної обробки надає тканині особливої міцності та блиску. *Осло* часто використовують для пошиття скатертин, завдяки її ширині (1,70 см) і текстурі.

а

б

Рис. 2. Тканини для вишивки типу blockweave: а – Аїда; б – «Хардангер»

Тканини для вишивки типу evenweaves – це тканини рівномірного переплетення на відміну від Аїди, не мають чітко виражених квадратиків. Вишивати на ній важче, тому що доводиться відраховувати нитки в процесі роботи. На ній добре виглядають дизайни, в яких фон повністю не зашивається. На канві рівномірного переплетення хрестиком зазвичай вишивають через 2 нитки (для одного хрестика відраховують 2 нитки по горизонталі і 2 по вертикалі), в цьому випадку кількість хрестиків буде в два рази менше, ніж кількість ниток.

Тканина **Linen Blend Evenweaves** складається з волокон льону або рідше – суміші інших волокон і волокон льону. Нитки, з яких зіткане полотно, нерівномірної товщини, саме це відрізняє лляну тканину від інших, але не впливає негативно на зовнішній вигляд готової роботи. Вишивати на цих тканинах необхідно через дві (як мінімум) нитки. Ця тканина набагато м'якша, ніж Аїда, тому під час вишивання слід використовувати п'яльця. Виробники пропонують доволі великий вибір розмірів (14", 18", 20", 25", 28", 32", 36", 40" і навіть 45") і кольорової гами полотна.

Стовідсоткові лляні тканини виготовляють з переплетенням 18, 25, 28, 32, 36 і 40 ниток на дюйм. Кожна з цих тканин, з певним переплетенням, має свою назву, зокрема:

- Корк (Cork Linen) – це тканина з переплетенням 18 ниток на дюйм. Часто вишивається через одну нитку і буває білою і ще обмеженої кількості кольорів. Раніше Корт випускався з переплетенням 19 ниток на дюйм, але останні роки фірма змінила стандарт на 18;

- Дублін (Dublin) має 25 ниток в дюймі. Це тканина гарної якості та зручна особливо для початківців. Зазвичай вишивається через 2 нитки тканини, використовуючи 2-3 нитки муліне;

- Кешель (Cashel) має 28 ниток на дюйм і вважається найбільш популярним видом лляної тканини для вишивки. Вишиваючи через дві нитки тканини, виходить картинка, схожа з вишивкою на Аїді з переплетенням 14 ниток на дюйм. Cashel виробляється в багатій палітрі кольорів;

- Белфаст (Belfast) – це тканина з переплетенням 32 нитки на дюйм. Це досить популярна тканина. Більш щільне переплетення створює враження більшого числа деталей. Вишивається зазвичай через 2 нитки тканини, що можна порівняти з вишивкою на Аїді з переплетенням 16 ниток на дюйм. Для хрестика частіше використовується 2 нитки муліне, хоча можлива вишивка і в одну нитку. Випускається в широкому асортименті кольорів, подібно Cashel;

- Единбург (Edinburgh) має 36 ниток у дюймі, що під час вишивання через 2 нитки тканини прирівнюється до Аїди з 18 нитками в дюймі. Ця тканина відмінно підходить для комірець, манжетів, блузок. Будь-яка вишивка на Единбурзькому льоні виглядає дуже витонченою;

- Нью-Кастл (Newcastle) – це найновіша з лляних тканин, що виробляються, і має 40 ниток у дюймі. Це тканина відмінної якості та використовується для дуже витонченої вишивки.

Змішані лляні тканини виглядають як лляні, але якість ниток інша. Зазвичай змішані тканини дешевші, ніж тканини з чистого льону. Асортимент змішаних лляних тканин:

- Тонкий льон (Fine Linen) має дуже щільне переплетення ниток (45 ниток на дюйм). Це дуже витончена тканина. Виробляється тільки білого кольору. Вишивка на такій тканині виглядає як картина, завдяки дрібним стібкам. Використовується також для пошиття одягу (блузок з вишивкою);

- Флоба (Flora) буває з переплетенням 14, 18 і 25 ниток у дюймі та завжди одного натурального кольору. Це суміш 70% штучного шовку (віскози) і 30% льону, забарвлення її трохи нерівномірне, що надає тканині «старовинного» вигляду. Використовується зокрема для скатертин, серветок. Тканина ця міцна і з неї роблять заплічні сумки (Shoulder Bag), на яких зручно вишивати;

- Пастельний льон (Pastel Linen) складається з 52% бавовни і 48% льону, має 28 ниток на дюйм. Цей вид тканини пропонується в п'яти кольорах. М'якість кольору досягається особливим переплетенням ниток, коли в одному напрямку використовується пофарбована нитка, а в перпендикулярному – нефарбована (біла);

- Квакер (Quaker Cloth) теж суміш бавовни та льону, з вмістом льону 55%. Переплетення ниток – 28 на дюйм. Асортимент кольорів широкий. Спосіб переплетення ниток такий, як і у пастельного льону (фарбована і нефарбована нитки використовуються разом).

До складу тканин **Cotton Blend Evenweaves** входить чиста бавовна або змішані бавовняні тканини. Нитки цих тканин, на відміну від лляних, рівні. Виробник пропонує широкий вибір кольорів і розмірів. Тканини із чистої бавовни пропонуються в широкому асортименті кольорів:

- Давоса (Davosa) має 18 ниток на дюйм. Це м'яка на дотик тканина з досить щільними нитками. Використовується для різних видів вишивки, зручна для подальшого оформлення в подушки;

- Жаніна (Janina) одна з новинок і додана в асортимент для прихильників лічильної гладі –

вона має 22 нитки на дюйм, що є стандартом в цій техніці вишивки, але виглядає як звичайна тканина;

- Лінда (Linda) – легка тканина. Може бути використана для пошиття одягу, скатертин, серветок. Переплетення – 27 ниток на дюйм;

- Анабель (Annabelle) – це тканина з переплетенням 28 ниток на дюйм. Полотно виглядає незвично, злегка блищить, нитки мають нерівномірну товщину. Може бути використана для пошиття одягу;

- Джубіле (Jubilee) – дуже приємна, м'яка на дотик тканина. Переплетення – 28 ниток на дюйм. Фірма Charles Crafts виробляє дешевший аналог під назвою Монако (Monaco), проте вибір кольорів значно менше.

Змішані бавовняні тканини:

- Лугана (Lugana) – одна з найпопулярніших тканин від Zweigart, і випускається з переплетенням 20 (колишня назва – Валері), 25 (завжди називалася Lugana), 28 (колишня назва – Брітні), Мурано (Murano) з переплетенням 32 нитки на дюйм, але зараз вона більше не випускається. Склад: 52% бавовни і 48% штучного шовку (віскози). Велике розмаїття кольорів;

- Беллана (Bellana) – становить щільне полотно рівномірного переплетення з щільністю 79 ниток (39,5 хрестиків при вишиванні через дві нитки) на 10 см. За складом повністю ідентична канві Лугана і Мурано;

- Вена (Vienna) зручна як для вишивки хрестиком, так і для лічильної гладі (переплетення 22 нитки на дюйм). Пропонується в асортименті досить яскравих кольорів. Склад: 62% бавовни і 38% штучного шовку (віскози).

Як і Аїда, канва рівномірного переплетення випускається різних кольорів – від білого кольору до чорного, у тому числі з люрексом.

Stramin (Страмін) – жорстка канва для вишивання гобеленів і килимової техніки (рис. 3). Щільне полотно для рукоділля з дуже рівномірних і стійких до розриву волокон – особливий тип плетіння та обробки. Дві нитки в основі і дві у пітканні (за принципом – одна нитка зверху, одна знизу) утворює чіткі відкриті клітини. Розміри за щільністю вимірюються в межах від 1,75-2,5-3,75 стібків (умовних клітин) на 1 см. Використовується для вишивання килимків, подушок, гобеленів, сумок і т.д. Ці тканини (особливо великі) призначені для виконання гобелену (стібок в одну діагональ) в основному об'ємними нитками з вовни або акрилу. Забарвлення страміну, як правило, не має і частіше зустрічається від кольору білої марлі до лляного відтінку.

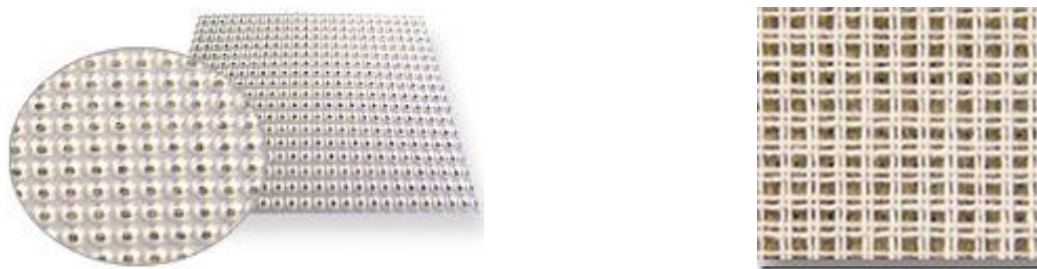

Рис. 3. Страмін

Давайте визначимо, який шматок тканини нам буде потрібний для роботи. Для цього необхідно обчислити загальний розмір вишивки, до кожної сторони додати запас для паспарту (для великих робіт це близько 5-6 см з кожного боку) і ще небагато для обробки країв. Припустимо, розмір готової роботи становить 150×200 хрестиків, а для вишивання береться канва Аїда-18. Як ми пам'ятаємо, така канва має 18 хрестиків на дюйм або 70 хрестиків на 10 см. Таким чином, загальний розмір вишивки становить 21,5×28,5 см, тепер додамо по 12 см до розміру по горизонталі й вертикалі (запас для паспарту) і по 2 см (для обробки країв). Разом потрібно шматок тканини розміром 35,5×42,5 см.

Також існують і доволі екзотичні матеріали для вишивання: накладна канва, перфорований папір, пластикова канва, розчинна канва.

Waste Canvas – накладна канва – це універсальний матеріал, досить жорсткий, виготовляється з ниток, скріплених крохмальною клейовою речовиною. Кожен десятий ряд ниток відзначений синьою горизонтальною лінією (рис. 4).

Накладна канва випускається під різними номерами, включаючи 14 і 18, так що можна вибрати саме той розмір, який підходить в кожному конкретному випадку. Особливість цієї тканини для вишивання полягає в тому, що її неодмінно видаляють відразу після того, як робота над малюнком завершена. Саме тому накладну канву дуже зручно використовувати в тих випадках, коли необхідно зробити вишивку на матеріалах, для цього не призначених.

Накладна канва використовується для вишивки на тканині, що не має постійного числа ниток на одиницю довжини. Її використовують для вишивання на футболках, сумках і інших предметах. При використанні накладної канви дуже важливий творчий підхід.

Накладна канва дуже жорстка, оскільки сильно накрохмалена, і схожа на страмін для вишивання в техніці needlepoint. Нитки цієї канви товстіші, а дірочки більшого розміру. Іноді накладна канва має розмітку синьою ниткою через кожні 10 клітин, найчастіше зустрічається щільність – 8, 5, 10, 14 і 18 клітин на дюйм.

Свою англomовну назву «видаляється канва» така основа для вишивання отримала тому, що після закінчення роботи її нитки видаляються з готового виробу.

Перед роботою виріб, на якому ви плануєте робити вишивку, слід попрати і висушити. Завдяки цьому річ «сяде» і надалі не буде неприємних сюрпризів. Якщо виріб було пофарбовано нестійкими фарбниками, то попереднє прання допоможе врятувати вишивку від линьки.

Накладну канву, яку беруть для виконання проекту, повинна бути трохи більше, ніж сам дизайн. Після того, як відрізали шматок накладної основи, потрібно вирішити, на якому місці виробу буде розташовуватися вишивка. Тут величезний простір для творчого вибору: маленькі і великі вишивки можуть бути як посередині виробу, так і з боків.

Перед тим як прикріпити накладну канву до виробу, необхідно вирішити, чи потрібна підкладка із зворотного боку вишивки. Підкладка часто використовується в машинній вишивці, щоб уникнути стягування ниток виробу та їх перекосу. Переконайтеся, що канва не перекошена і нитки утворюють квадратні комірки, у разі необхідності слід виправити цей дефект потягуванням за кінці відрізу.

Тепер необхідно прикріпити накладну канву до виробу, який ви збираєтеся прикрасити. Є кілька варіантів це зробити. Перший спосіб – поєднати центри і почати зшивати з цього місця. Другий спосіб – позначити на виробі горизонтальну або вертикальну вісь майбутньої вишивки, зробити те саме на накладній канві, а потім поєднати осі.

Для закріплення накладної канви на виробі слід їх зметати. Робити це краще від центру, тому що в цьому випадку простіше уникнути ковзання і утворення зморшок. Якщо використовується підкладка, то її краще приметувати до виробу одночасно з накладною канвою.

Для вишивання необхідно вибрати тип голки. У більшості випадків краще брати голку гостру: тканину виробу буде простіше проколоти, оскільки забиті крохмалем отвори накладної канви не надто зручно проколювати тупим вістрям.

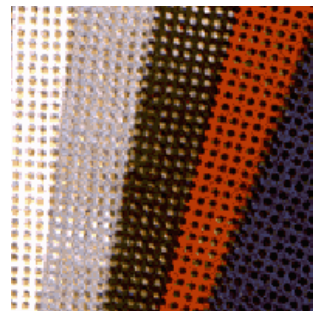
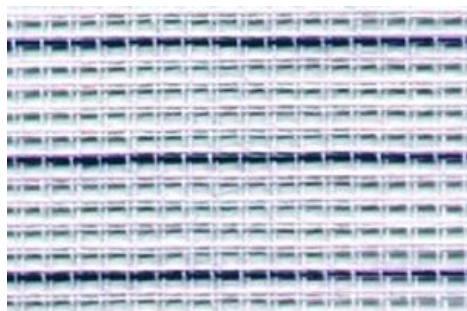
Рекомендується використовувати нитки «муліне» типу Anchor і DMC, уникати ниток, що линяють, адже одяг перуть досить часто. Можливо, хорошою ідеєю буде закріпити фарби на нитках, особливо це стосується червоних і темних відтінків. Це можна зробити, якщо змішати три частини холодної води з однією частиною білого оцту. Для цього необхідно опустити муліне в цю суміш, а потім прополоскати нитки в холодній воді, поки вона не перестане забарвлюватися.

Скільки складань використовувати? Це залежить від розміру стібків і їх щільності. Також, число складань можна збільшити, якщо колір виробу і колір муліне сильно відрізняються. Дослідним шляхом встановлено, що на накладній канві з 14-18 клітинами на дюйм краще використовувати 2-3 складання, на канві 8,5-10 можна брати до 6 складань.

Перед початком роботи необхідно відокремити кожну ниточку від пасма, і тільки потім скласти їх разом, це дозволить стібкам лягати рівніше, а це, у свою чергу, матиме благотворний вплив на загальне враження від вишивки. Далі слід вишити весь мотив, включаючи окантовку. Оскільки одяг переться досить часто, слід уважно ставитися до закріплення кінчиків ниток, для цього краще використовувати метод петлі. Інший кінець нитки зазвичай ховають під стібки на вивороті.

Під час роботи слід стежити, щоб не проколоти гострою голкою нитки накладної канви – видалити їх буде практично неможливо. Останній крок – видалення накладної канви. Вона дуже жорстка і висмикнути її без попередньої обробки нереально. Найпростіший спосіб підготуватися до видалення – це зволожити її за допомогою води з пульверизатора. Доки канва волога видаляють всю намітку і пінцетом висмикують нитки накладної канви. Якщо вишитий дизайн великий, то нитки можна відрізати посередині, що полегшить висмикування. Підчепити кінчики ниток можна за допомогою гобеленової голки або маленького гачка для в'язання. Деякі вишивальниці замість води використовують ополіскувачі для тканини і стверджують, що в цьому випадку нитки висмикувати набагато простіше. Ще один варіант – випрати всю річ цілком в пральній машині, завдяки чому крохмаль вимийється, потім висушити річ і тільки тоді висмикнути нитки.

Чи не найпоширеніша основа для вишивки є **перфорований папір – perforated Paper** (рис. 5). Перфорований папір виготовляють в основному 14 клітин на один дюйм, вишивати на ньому слід у 1-2 нитки, оскільки якщо брати більшу кількість ниток, папір може порватися. Для вишивки на такому папері не варто брати схеми з великою кількістю кольорів. Нитки краще брати м'якше, наприклад, з додаванням шовку.

Надзвичайно популярний наприкінці XIX ст. на Заході, до кінця XX ст. перфорований папір виявився зовсім забутим, і лише в наші дні його виробництво відновлене. Згадаємо історію і з'ясуємо, як працювати з таким крихким матеріалом і які вироби можна придумати.

Вишивка на папері завжди була популярна. Найбільш популярний сюжет для подібного роду робіт – вислови, які були, як правило, прямокутними і розміром приблизно 10×21 дюймів. Більшість сюжетів у XIX ст. висловлювали почуття і емоції («Мій Милий Дім») або належали до релігії («Так благословить Бог цей будинок»).

Спочатку перфорований папір випускали з отворами різної щільності на одиницю площі. Довжина листа не обмежувалася і була подібна до рулону тканини. У 1840 р. стандартна щільність отворів становила 20-24 штук на дюйм, адже більша щільність отворів – складний технологічний процес.

До 1860 р. кількість отворів на дюйм зменшилася і становила всього 16-18 штук. Схема вислову чи девізу вручну наносилася на папір, рукодільниці залишалося лише вишити її. Здебільшого літери нагадували лист рукою і вишивались напівхрестом або гобеленовим стібком. Найпопулярніші кольори того часу – всілякі відтінки червоної вовни. Другорядні елементи виконувалися у вигляді виноградної лози і вишивались хрестом і напівхрестом.

До 1880 р. стомлююче ручне нанесення схеми замінило машинне. Технологія спрощується й переходить із щільності 16 отворів / дюйм на 14. У 1860-70 рр. папір випускали шириною 21 дюйм, а розмір схеми 10×21 дюйми став стандартним. Можливо такий розмір схеми зумовлений саме шириною паперу, а можливо такого шматка було цілком достатньо для самого довгого вислову. У будь-якому випадку, схеми саме такого розміру починають домінувати.

У період з 1880 р. по 1900 р. малюнок на перфорованому папері ускладнюється, він може заповнювати вже всю площину аркуша. Фон в таких роботах можна було не вишивати. Більшість рукодільниць почали заклеювати оборот вишивки фольгою, роботи стають більш декоративними. Перфорування переходить на 14-ий розмір, а вишивати на папері починають напівхрестиком і гобеленовим стібком за допомогою шерсті, перлової бавовни та шовку. З'являються листи розміром 16×20 дюйма і більше, крім напису «Так благословить Бог цей будинок!» на схемі з'являється зображення будинку. Такі вишивки вимагали від рукодільниці не абияких умінь та акуратності.

Вибір паперу в якості основи для рукоділля пояснюється тим, що цей матеріал був широко поширений і добре відомий майстриням. 1900-1910 рр. – малюнки ще виробляються, але вже в набагато менших обсягах, ніж у період піку своєї популярності. Випускаються тільки листи 10×21 дюймів з щільністю отворів 14 штук / дюйм. Малюнок наноситься типографським способом кольоровою фарбою (переважно синьою). Якість штампування падає, колишня різноманітність малюнків сходить нанівець. І перфорований папір зникає.

На початку 1980-их років компанія Yarn Tree Designs відновила виробництво перфорованого паперу. Як було зазначено вище, велика щільність отворів на одиницю площі вимагає складної технічної реалізації. На жаль, повторити цей процес виявилось неможливим, і папір почав випускатися тільки щільністю 14 отворів на дюйм. Процес виготовлення складає ноу-хау, стандартними стали листи розміром 9×12 і 12×18 дюймів. Найвідоміший виробник схем для подібного матеріалу – компанія Mill Hill. Деякі дизайнери, наприклад Anne Powell LTD, намагаються відродити старий вікторіанський стиль, але вже для вишивки на тканині.

Пластикові канва – лист напівпрозорого пластику формату A4 (рис. 6). Відповідає Аїді 11 або 14. Буває жорстка і м'яка. З жорсткої канви можна зробити вишиті ялинкові прикраси, декор для квіткових опор або яскраві магнітики на холодильник. А з м'якої, яка чудово ріжеться, гнеться і зберігає свою форму, добре виходять об'ємні іграшки, футляри для окулярів, підставки для олівців і зручні, легкі сумки.

Вишивання на пластиковій канві має багато спільного з вишиванням на перфорованому папері, але за деякими характеристиками відрізняється від нього: вишивку можна мочити; краї не обтріпуються; більш гнучка; більш міцна; не мнеться.

Розрізняють два типи подібної основи: plastic canvas – власне сама пластикова канва і vinyl weave – вінілова підкладка, більш гнучка порівняно з класичною пластиковою канвою.

Plastic canvas випускається листами розміром з аркуш паперу формату A4 з різною кількістю хрестиків на дюйм – їх може бути і 5, і 7, і 10, і 14. Листи можуть бути пофарбовані в різні кольори або бути напівпрозорими. Канва буває різного ступеню гнучкості, але в будь-якому випадку відрізані шматки добре тримають форму. Vinyl weave випускається в рулонах як звичайна тканина канва і дуже гнучка, при зберіганні можуть утворюватися складки. Кількість хрестиків на дюйм також варіюється – їх може бути і 5, і 14, кольори різні – білий, чорний, бежевий, небілений льон і т.д. На обох видах основи вишивають не тільки хрестом, а й будь-якими іншими рахунковими видами стібків.

Vinyl weave використовується там, де необхідна особлива гнучкість – у вставці в кухоль, при виготовленні обкладинки для книги. Вишивку на вініловій канві також можна наклеїти на яку-небудь жорстку основу або використовувати як вставки в ялинкові рамки, підстанки і т.д.

Plastic canvas використовується для набагато більшого числа виробів: ялинкових іграшок,

куточків для комп'ютерів, суконь для ляльок, рамок для фотографій і дзеркал, магнітиків. Пластик дав можливість вишивальницям працювати і з об'ємною вишивкою (часто позначають як 3D-вишивка). При виборі кольору пластикової підкладки керуються тим самим принципом, що і при виборі ткані основи – вона не повинна бути контрастна відносно основного тону вишивки, щоб не дуже явно просвічуватись через нитки.

На основі такого роду працюють не тільки в стилі «вишивка хрестом», а й рахунковими видами стібків – косим стібком, лічильною гладдю, килимовим вишиванням. Краще не залишати незашиті місця, адже ділянки пластику без вишивки мають не дуже привабливий вигляд. По пластиковій канві з невеликим числом клітин на дюйм (наприклад, 7) вишивають вовняними нитками, при більшій щільності хрестиків можна використовувати звичайне бавовняне муліне.

Як вже зазначалось вище, пластикова канва добре тримає форму, тому вишиті окремо шматочки часто зшивають і роблять об'ємні предмети: поїзди з вагонами, будиночки для бульбашок рідкого мила, коробочки для біжутерії, лялькові житла. У цьому випадку вишивають окремо всі площини, відрізають їх від основного аркуша з прямими краями (тобто не залишаючи декоративних зубчиків) і скріплюють між собою декоративними видами швів.

Пластикова канва, виготовлена в домашніх умовах. Якщо ви вирішили вишивати на пластиковій канві, то можна дуже легко і просто зробити їй дешеву заміну. Крім того, ви зможете робити канву потрібного вам розміру.

Для цього необхідно взяти канву і клей ПВА, зовсім небагато, приблизно половину чайної ложки для шматка канви 40 на 40 см. Потрібного розміру канву замочуємо в ємкості з розчином 1 до 2 (1 частина клею ПВА і 2 частини води). Потім покласти канву на рівну поверхню, застелену рушником, і дати висохнути. Пластикова канва готова. Тепер її краї не будуть осипатись. На такій канві можна вишивати закладки, робити обкладинки для фотоальбомів і ялинкові іграшки, брелоки та куточки для комп'ютерних моніторів.

Є й такий варіант – спочатку вишити, потім промочити вишивку з вивороту зробленим розчином. Тоді можна зробити вишивку об'ємною, сформувавши об'єм, як вам завгодно і просушивши роботу феном. Але у другому випадку вишивка може стати більш тьмяною за рахунок потрапляння на неї клею.

Принцип використання **розчинної канви** (рис. 7) приблизно такий самий, як і накладної. Її накладають на тканину, вишивають узор. Потім, на відміну від накладної канви, ненадовго залишають вишивку в теплій воді і канва розчиняється, не залишаючи по собі й сліду.

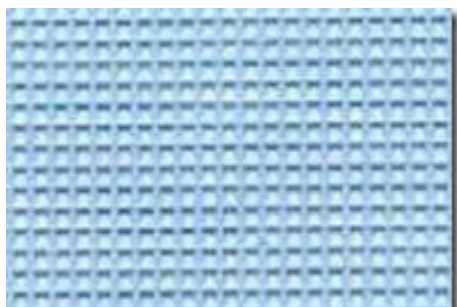

Рис. 6. Plastic canvas – пластикова канва

Рис. 7. Soluble Canvas – розчинна канва

У 2008 р. фірма DMC випустила новинку – Soluble Canvas. Більше не треба мучитися із висмикуванням, після виконання вишивки виріб просто поміщається в теплу воду 40-50°C на 5-10 хвилин і водорозчинна канва зникає.

Але для розчинної канви характерні й кілька недоліків. Вона випускається лише з 14 хрестиками на дюйм (55 хрестиків на 10 см) і шматком 20×22 см в упаковці. Крім того, треба мати на увазі, що якісне бавовняне муліне легко витримує потрібну для водорозчинної канви температуру, а ось ефектна серія ниток DMC Light Effects Threads витримує нагрівання максимум до 30°C.

Висновки. Матеріалом для вишивання є основа, на якій вишивають, – полотно, замша, шкіра тощо. Народні майстри й художники вишивають на натуральних тканинах – полотні (часто домашнього виготовлення), маркізеті, крепдишині, батисті та ін.

Тип застосовуваної тканини залежить від техніки вишивання. Матеріал і техніка вишивання – важливі чинники, які зумовлюють художній рівень вишивки. Вражаючи геніальність народних вишивальниць – у їх глибокому розумінні матеріалу, вмінні використовувати, здавалося б, прості засоби для отримання сильних декоративних ефектів.

Список використаних джерел:

1. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка: етнографічний аспект / ред. О.М. Козакевич. Л.: Ін-т народознавства НАН України, 2005. 328 с.
2. Гагенмейстер В. Тульщина, село Орлівка: Вишивка низзю. Кам'янець-Подільський, 1929. 7

с.

3. Гасюк Е., Степан М. Художнє вишивання: альбом: 6-те вид., стер. К.: Вища школа, 1989. 237 с.
4. Зарембский А. Народное искусство подольских украинцев. Л., 1928. 48 с.
5. Захарчук-Чугай Р. Українська народна вишивка (західні області України). К.: Наукова думка, 1988. 192 с.
6. Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. К.: Либідь, 2002. 160 с.
7. Марущак О.В., Плазовська Л.В., Лукова О.М. Художні особливості подільської народної вишивки. *Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 2. С. 177-182.
8. Прусевич А. Народное вышивание. Кустарные промыслы Подольской губернии. К., 1916. С. 305-334.
9. Українська вишивка: альбом / авт. тексту та упоряд. Т. Кара-Васильєва. К.: Мистецтво, 1993. 264 с.